

справедливий розподіл ресурсів, ми можемо прагнути пом'якшити тривалий вплив цих трагедій і надати постраждалим можливість відбудувати своє життя з гідністю та надією. Справжня міра нашої людяності полягає не лише в нашій негайній реакції на катастрофу, а й у нашій довготривалій відданості зціленню та відновленню.

Джерела та література

1. *Papers.ssrn.com*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2174853 (дата звернення: 07.04.2025).
2. *Pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles*. URL: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC1291330/#sec1_4 (дата звернення: 07.04.2025).
3. *Witpress.com*. URL: <https://www.witpress.com/Secure/ejournals/papers/SDP030405f.pdf> (дата звернення: 07.04.2025).

Секція 2. ІСТОРІЯ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ І ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ

УДК: 341.3

Вієру І., студент-докторант

Сучавський університет «Штефан чел Марє», Румунія

МІЖНАРОДНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ІСТОРИЧНА, ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА РЕТРОСПЕКТИВА

Анотація: У ХХІ столітті забезпечення міжнародного миру та безпеки залишається однією з ключових проблем, що стоять перед світовою спільнотою. Збройні конфлікти, як один з найбільш деструктивних феноменів міжнародної політики, характеризуються ескалацією насильства, безкомпромісністю сторін, значними людськими втратами та матеріальними збитками, а також складністю їх врегулювання. Актуальність міжнародно-правового та політичного регулювання збройних конфліктів обумовлена не лише прогресом у сфері військових технологій, але й еволюцією міжнародного права. Методологія дослідження, застосована в даній статті, базується на міждисциплінарному підході, що поєднує аналіз документів, характерний для галузі міжнародних відносин та політології, з історико-правовим аналізом. Цей синтез дозволив розширити традиційні рамки дослідження, притаманні політичній науці та міжнародним відносинам.

Ключові слова: збройні конфлікти, міжнародне право, війна, агресія, дипломатія, ООН.

Viieru I., PhD Student

Universitatea Ștefan cel Mare, Suceava, România

INTERNATIONAL REGULATION OF ARMED CONFLICTS: HISTORICAL, POLITICAL, AND LEGAL RETROSPECTIVE

Abstract: In the 21st century, ensuring international peace and security remains one of the key challenges facing the global community. Armed conflicts, as one of the most destructive phenomena in international politics, are characterized by the escalation of violence, the intransigence of the parties involved, significant human losses and material damage, as well as the complexity of their resolution. The relevance of the international legal and political regulation of armed conflicts is determined not only by progress in military technology but also by the evolution of international law. The research methodology applied in this article is based on an interdisciplinary approach that combines document analysis, characteristic of the fields of international relations and political science, with historical and legal analysis. This synthesis has made it possible to expand the traditional scope of research typical of political science and international relations.

Keywords: armed conflicts, international law, war, aggression, diplomacy, UN.

Проблема міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів має глибоке історичне коріння, що передувє формуванню класичного міжнародного публічного права. Міждержавні конфлікти, що виникали в різні історичні періоди, зумовлювали необхідність їх врегулювання за допомогою відповідних нормативних актів або усних домовленостей, як це спостерігалось в давні часи та середньовіччі. Характер міжнародних конфліктів еволюціонував залежно від історичного контексту, відображаючи такі чинники, як релігійні мотиви, династичні суперечки, боротьба за природні ресурси або територіальна експансія. Зокрема, у давні часи захоплення територій іншої держави було звичайним явищем, що не викликало міжнародного осуду або обов'язкової реакції з боку інших держав, на відміну від сучасної міжнародної практики.

У ранніх історичних періодах конфлікти між племінними утвореннями були детерміновані різноманітними факторами, що варіювалися від нестачі ресурсів до інтрагрупової ксенофобії. Ці явища зумовлювалися примітивністю соціальної організації, недостатнім розвитком когнітивних здібностей *homo sapiens* та відсутністю інституціоналізованих механізмів міжнародно-правової відповідальності. З еволюцією людства етіологія міждержавних конфліктів зазнала трансформації. Зокрема, у пізньому XVI столітті релігійний експансіонізм став домінуючим чинником. Розбіжності між різними конфесійними течіями християнства спровокували тривалі міжнародні протистояння, що тривали протягом двох наступних століть [1].

Релігійні конфлікти були поступово витіснені династичними суперечками, які набули домінуючого значення в міжнародних відносинах протягом наступного історичного періоду. Проблема визначення власної ідентичності, що завжди відігравала важливу роль в історії, стала ключовим фактором, що спричинив виникнення цієї нової епохи. Подальшою трансформацією династичних конфліктів стали протистояння, що виникли внаслідок націоналістичних тенденцій та перебільшення значущості окремих націй та народів у порівнянні з іншими. Типовими прикладами цього є Перша та Друга світові війни, що призвели до значних людських втрат через експансіоністські амбіції окремих держав та їх прагнення до самоствердження на міжнародній арені.

Ідеологічна конфронтація стала логічним продовженням конфліктів, що виникли на ґрунті націоналізму. Друга половина XX століття характеризувалася протистоянням двох потужних військово-політичних блоків, очолюваних СРСР та США, відомим як «холодна війна». У цей період геополітичне суперництво стало домінуючим типом міжнародних збройних конфліктів.

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин спостерігається тенденція до збереження та ескалації збройних конфліктів у різних регіонах світу. Крім того, виникають нові міждержавні протиріччя, які в умовах XXI століття набувають безпрецедентних масштабів впливу та наслідків, обумовлених технологічним та інноваційним прогресом у різних галузях. Використання державами науково-технічних досягнень для демонстрації власної переваги на міжнародній арені силовим шляхом є деструктивною тенденцією, що суперечить принципам цивілізованого розв'язання міжнародних спорів. Міжнародне право, у свою чергу, покликане здійснювати регулювання зазначених конфліктів через відповідні міжнародні організації та інститути, а також шляхом формування нових нормативно-правових рамок міжнародних відносин. Міжнародне право, зокрема основоположні принципи та положення Статуту Організації Об'єднаних Націй [2], імперативно встановлює необхідність мирного врегулювання міждержавних спорів. Водночас, сучасна міжнародно-правова доктрина допускає легітимність застосування збройних сил у виняткових випадках, а саме: для самооборони у відповідь на акт агресії, у рамках операцій з підтримання миру, санкціонованих Організацією Об'єднаних Націй, та для реалізації права народів на самовизначення [3].

Концепція міжнародного гуманітарного права має низку синонімічних термінів. Історично, воно було відоме як «право війни», що охоплює два взаємопов'язані аспекти: *jus ad bellum*, що визначає правомірність застосування збройної сили державою, та *jus in bello*, що

встановлює правові норми, які регулюють поведінку сторін під час збройного конфлікту [4, с.5].

Міжнародне гуманітарне право являє собою систему принципів та правових норм, кодифікованих у міжнародних конвенціях або встановлених звичаєвим правом, що регулюють гуманітарні аспекти збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру. Його метою є захист осіб та майна, що постраждали або можуть постраждати внаслідок конфлікту, визначення прав та обов'язків сторін конфлікту, а також обмеження методів та засобів ведення воєнних дій.

Недотримання встановлених норм призводить до настання міжнародно-правової відповідальності суб'єктів міжнародного права та/або індивідуальної кримінальної відповідальності [5].

Перманентність збройних конфліктів у міжлюдських відносинах зумовила неможливість дослідження історії культури та цивілізації без аналізу військової організації різноманітних людських спільнот. Дослідження війни та військової організації передбачає виявлення еволюції правових норм, що регулюють збройні конфлікти, тобто міжнародного гуманітарного права. Попри існування звичаїв застосування насильства в додержавних спільнотах, беззаперечним фактом є те, що правові норми, які регулюють ведення війни, виникли з появою перших держав та міждержавних збройних конфліктів. Вважається, що вони являли собою динамічну форму міжнародного права, оскільки збройні конфлікти були однією з перших форм міждержавної взаємодії [6, с.21].

Друга світова війна виступила «каталізатором» трансформації підходів до врегулювання міжнародних конфліктів, що зумовило необхідність пошуку мирних механізмів розв'язання міждержавних спорів, які витіснили збройні методи, що домінували в попередній період. Економічна доцільність також сприяла поширенню практики мирного врегулювання, оскільки збройні конфлікти тягнуть за собою значні фінансові витрати. Важливим чинником стало також підвищення значення захисту прав людини. Сукупність цих факторів, а також стрімкий розвиток міжнародного гуманітарного права, особливо після прийняття чотирьох Женевських конвенцій у 1949 році, визначили пріоритетність мирних методів розв'язання конфліктів та посилили засудження воєнних злочинів [7, с.290].

У міжвоєнний період були здійснені спроби превенції виникнення нового збройного конфлікту, аналогічного Першій світовій війні. Показовим прикладом трансформації міжнародних відносин того часу є Пакт Ліги Націй, який встановлював зобов'язання держав щодо неучасті в агресивних діях, але водночас допускав можливість застосування збройної сили у випадках, коли вичерпано всі мирні засоби врегулювання спорів. Іншими словами, війна не була повністю заборонена, але були вжиті заходи для її обмеження. Важливим нововведенням міжнародно-правового регулювання того періоду стало формулювання принципу неагресії, закріпленого в Статуті Організації Об'єднаних Націй. Цей принцип зобов'язує держави утримуватися від погроз силою або її застосування в міжнародних відносинах, як проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, що суперечить цілям ООН. Крім того, Статут передбачає винятки з заборони застосування збройної сили, зокрема для реалізації права на індивідуальну або колективну самооборону, а також для звільнення від іноземної або колоніальної окупації.

Міжнародне гуманітарне право, представлене системою Договорів та Конвенцій, встановлює чіткі регулятивні рамки для мирних та конфліктних відносин між суб'єктами міжнародного права. Воно охоплює два ключові аспекти збройних конфліктів: методи ведення воєнних дій (Гаазьке право) та захист певних категорій осіб та майна під час цих дій (Женевське право). Додатково, норми "м'якого права", розроблені Організацією Об'єднаних Націй (Нью-Йоркське право), також відіграють важливу роль у регулюванні міжнародних відносин. Незважаючи на постійну еволюцію міжнародного гуманітарного права, спрямовану на його адаптацію до потреб суспільства, воно ще не досягло рівня, достатнього для повної превенції застосування насильницьких методів у вирішенні міждержавних спорів. Перевага має

надаватися мирним та дипломатичним засобам, оскільки насильство спричиняє значні людські страждання та матеріальні збитки, тоді як стан миру створює необхідні умови для соціально-економічного розвитку.

Ця стаття має на меті спростувати поширені уявлення про те, що збройні конфлікти характеризуються тотальним хаосом, а цивільне населення, яке зазнає їх впливу, залишається без належного захисту. З метою забезпечення захисту цивільних осіб міжнародне право регулює статус біженців, а також визначає правові рамки для поводження з пораненими, хворими, військовополоненими та процедури їх обміну між сторонами конфлікту.

У сучасних умовах спостерігається тенденція до модифікації методів ведення збройних конфліктів у напрямку гуманізації, порівняно з попередніми історичними періодами, коли воєнні дії часто супроводжувалися надзвичайно жорстокими методами та засобами.

Розвиток технологій, науки, міжнародних відносин, а також зростання ролі засобів масової інформації у формуванні суспільної свідомості в ХХІ столітті зумовлюють необхідність адаптації воєнних тактик до сучасних реалій.

Аналіз сучасних збройних конфліктів свідчить про домінування гібридних форм ведення війни. У нинішніх умовах ключовим полем протистояння стає суспільна свідомість, а не лише свідомість комбатантів. Значні ресурси спрямовуються на інформаційні кампанії з метою формування суспільної думки, які деколи трансформуються в інструменти маніпуляції, спрямовані на відволікання уваги від актуальних питань або деморалізацію військових. Не можна недооцінювати ефективність економічних санкцій, застосованих до держав-агресорів, оскільки сучасні держави не можуть функціонувати в умовах тривалої соціально-економічної ізоляції. Крім того, зростає значення новітніх технологій, які надають перевагу сторонам, що ефективніше їх використовують, особливо у військовій сфері.

З метою оптимізації міжнародно-правового регулювання збройних конфліктів, пропонується зосередити увагу на інвестуванні в розвиток інститутів медіації, що сприяють мирному врегулюванню спорів, а не на засобах військової оборони. Також рекомендується інтеграція новітніх технологій та штучного інтелекту в системи моніторингу та ідентифікації воєнних злочинів. Розробка ефективних механізмів документування та доказування фактів воєнних злочинів сприятиме притягненню до відповідальності винних осіб, що, в свою чергу, має виконувати превентивну функцію, стримуючи держави від застосування військової сили та насильства для вирішення міжнародних спорів. Необхідно також стимулювати використання переговорних процесів та розробити дієві механізми моніторингу ефективності економічних санкцій, застосованих до держав-агресорів, з метою запобігання їх обходу.

Джерела та література

1. *Anul în care s-a rupt creștinismul. Marea Schismă și conflictul care a împărțit Europa în două.* URL: <https://povestiriadevarate.ro/istorice/anul-in-care-s-a-rupt-crestinismul-marea-schisma-si-conflictul-care-a-impartit-europa-in-doua/>
2. *Статут ООН від 26.06.1945 р.* – <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>
3. Щербakov В.В., *Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів та їх прояви на території України.* URL: <http://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2020/12/199-SHHerbakov.pdf>
4. Purdă N., *Drept Internațional Umanitar.* București: Lumina Lex, 2004.
5. Cauia A., *Drept Internațional Umanitar.* Chișinău: Notograf-Prim, 2020.
6. Dașcovici N., *Războiul, neutralitatea și mijloacele de constrângere dintre state.* Institutul de Arte Grafice N.V. Ștefaniu. București, 1934.
7. Balan O., Rusu V., Nor V., *Drept Internațional Umanitar.* Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2003.